

บทปริทัศน์บทความเรื่อง การวิจัยสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ในประเทศไทย

ธีระพร อูวรรณโณ

ครั้งแรกที่ผู้เขียนได้รับการติดต่อจากทีมงานของวารสารวิจัยวิทยาการวิจัย ผู้เขียนได้รับการบอกเล่าว่าทีมงานของวารสาร ฯ ได้รับทุนจาก สกว. ให้จัดประชุมทางวิชาการ โดยมีศาสตราจารย์ ดร. ดวงเดือน พันธุมนาวิน เป็นผู้หนึ่งที่จะนำเสนอบทความเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรม ทีมงานขอให้ผู้เขียนเขียนบทวิจารณ์และนำเสนอในการประชุมด้วย ผู้เขียนแจ้งกับทีมงานของวารสาร ฯ ว่าวันที่ 1 มิถุนายน 2543 ผู้เขียนยังเก็บข้อมูลงานวิจัยอยู่ที่ต่างจังหวัด ทีมงานของวารสารวิจัยวิทยาการวิจัยจึงขอเวลาสอบถามบรรณาธิการว่าจะให้เขียนแต่บทวิจารณ์โดยไม่ต้องมานำเสนอเองจะได้หรือไม่ ในที่สุดทีมงานของวารสาร ฯ ก็ตอบกลับมาว่าได้ โดยทีมงานของวารสารวิจัยวิทยาการวิจัยจะนำเสนอเป็น Power Point ให้ แต่เมื่อรับบทความมาอ่านแล้วและได้ดูรายละเอียดของโครงการแล้ว ก็พบว่าบทความนี้ไม่ใช่บทความ “เกี่ยวกับจริยธรรม” แต่กลายเป็นบทความเกี่ยวกับ ‘วิจัยวิทยาการวิจัย’ ครั้งแรกผู้เขียนคิดจะปฏิเสธการเขียนบทวิจารณ์ แต่เมื่อคิดถึงความเป็นสหสาขาวิชาของการประชุม ประกอบกับการที่ผู้เขียนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของทีมบรรณาธิการของวารสารวิจัยวิทยาการวิจัยและเป็นนักจิตวิทยาสังคมที่เรามีสมาชิกระดับปริญญาเอกในประเทศไทยไม่ถึง 10 คน ผู้เขียนจึงล้มเลิกความคิดจะปฏิเสธ แต่กระนั้นก็ตามผู้เขียนก็ไม่อยากเรียกชื่อเขียนนี้ว่าบทวิจารณ์ แต่อยากเรียกว่าข้อคิดเห็นที่จะช่วยเสริมกับงานเขียนของศาสตราจารย์ ดร. ดวงเดือนมากกว่า

บทความนี้ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2543) ได้มีการนำเสนอในลักษณะของการเสนอวิธีวิจัย 2 วิธีหลัก คือ การวิจัยความสัมพันธ์เปรียบเทียบแบบควบคุมเคร่งครัด (Correlational-Comparative Study) และการวิจัยเชิงทดลองร่วมกับการหาความสัมพันธ์ พร้อมกับยกตัวอย่างงานวิจัยที่ทำด้วยวิธีวิจัยแต่ละวิธีอย่างย่อมาเสนอ

ในการนำเสนอการวิจัยความสัมพันธ์เปรียบเทียบแบบควบคุมเคร่งครัดได้มีการให้คำนิยามรูปแบบการวิจัยนี้ ในส่วนของนิยามนี้ ครั้งนี้อาจเป็นครั้งแรกที่ผู้เขียนได้เห็นนิยามเช่นนี้ ดังนั้นจึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่าเป็นนิยามที่เป็นความริเริ่ม (Original) จากนั้นก็มีการเสนอว่ารูปแบบการวิจัยนี้ “มีการดำเนินการ กำหนดตัวแปร ตั้งสมมติฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ 7 วิธี (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2543, หน้า 6)” ซึ่ง 7 วิธีที่นำเสนอนี้ นับว่าเป็นประโยชน์มากเพราะจะทำให้นักวิจัยทั้งหลายได้เห็นถึงความหลากหลายและความซับซ้อนของการวิจัยสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ใน

ประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนก็เห็นว่า 7 วิธีที่นำเสนอนี้ไม่ได้เป็นวิธีที่เป็นอิสระจากกันและครอบคลุม (mutually exclusive and exhaustive)

ส่วนที่ว่าไม่ได้เป็นวิธีที่เป็นอิสระจากกันส่วนหนึ่งอาจเห็นได้จากการเปรียบเทียบว่าวิธีที่ 1 ที่เรียกว่าศึกษาตัวแปรเชิงเหตุหลายด้าน หลายตัวแปรอิสระในตัวอย่าง 1 (หน้า 7-8) กับวิธีที่ 2 ที่เรียกว่าสมมติฐานที่ทำนายอิทธิพลร่วมระหว่างตัวแปรทางจิตกับตัวแปรด้านสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ศึกษาในตัวอย่าง 2 (หน้า 8) มีความคล้ายคลึงกัน คือมีตัวแปรอิสระที่เป็นตัวแปรทางจิตและตัวแปรด้านสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ศึกษาเหมือนกัน ต่างกันแต่เพียงว่าวิธีทั้งสองมีจำนวนตัวแปรแต่ละประเภทไม่เท่ากัน กล่าวคือ ตัวอย่าง 1 มีตัวแปรทางจิต 3 ตัวแปร (ทัศนคติต่อบิดามารดา ทัศนคติต่อพี่น้อง และความเชื่อทางพุทธศาสนา) และมีตัวแปรด้านสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ศึกษา 4 ตัวแปร (ลักษณะครอบครัว 3 ประเภท อบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน แบบใช้เหตุผล และการสนับสนุนทางสังคมจากคนภายนอก) ขณะที่ตัวอย่าง 2 มีตัวแปรทางจิต 2 ตัวแปร (มุ่งอนาคต และสุขภาพจิตดี) และมีตัวแปรด้านสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ศึกษา 1 ตัวแปร (การอยู่ในโครงการรุ่งอรุณ)

ส่วนที่ว่าไม่มีความครอบคลุมส่วนหนึ่งอาจเห็นได้จากการเสนอวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีการเสนอการวิเคราะห์เพื่อจำแนก (Discriminant Analysis) ในตัวอย่าง 3 (หน้า 8-9) และการวิเคราะห์การถดถอย (Multiple Regression Analysis) ในตัวอย่าง 4 (หน้า 9) แต่ไม่มีการเสนอว่าควรมีการนำสมการที่ได้รับจากการวิจัยครั้งหนึ่งแล้วไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างใหม่ เพื่อดูว่าร้อยละของการทำนายหดตัว (shrinkage) ลงไปเพียงใด ส่วนนี้ผู้เขียนเห็นว่าเป็นส่วนที่มีความสำคัญมากสำหรับการวิจัยที่จะมีการนำผลไปใช้ในทางปฏิบัติจริง เช่นในการฝึกอบรมต่าง ๆ นอกจากนี้การออกแบบการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิควิธีขั้นสูงอื่น ๆ เช่นการวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) ก็น่าจะทำให้การวิจัยความสัมพันธ์เปรียบเทียบแบบควบคุมเคร่งครัดมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในตัวอย่าง 4 (หน้า 9-10) มีการเรียกชื่อตัวแปรอธิบาย และในตัวอย่าง 9 (หน้า 16) มีการเรียกชื่อตัวแปรว่าสาเหตุสมทบ ผู้เขียนเห็นว่าหากมีการให้คำภาษาอังกฤษไว้ด้วยก็จะเป็นประโยชน์มากในการสื่อความหมายในบริบทของสหสาขาวิชาในการประชุมครั้งนี้ ตัวแปรอธิบายน่าจะตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Mediator” (Baron & Kenny, 1986) และอาจมีการเรียกชื่ออื่นได้อีกหลายชื่อ เช่นตัวแปรในศรชะ (Intervening variable, ท่านทั้งหลายพึงตระหนักด้วยว่าชื่อนี้ในภาษาอังกฤษมีการใช้ในความหมายที่แตกต่างกันอย่างน้อย 3 ความหมาย) หรือตัวแปรแฝง (Latent variable) (Kerlinger, 1986) ส่วนตัวแปรสาเหตุสมทบน่าจะตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Moderator” (Baron & Kenny, 1986)

เกี่ยวเนื่องกับตัวแปรอธิบายข้างต้นในตัวอย่าง 11 (หน้า 18) ตัวแปรอธิบายที่เรียกว่า “การเพิ่มแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในกลุ่มทดลอง” ได้รับการเรียกขานว่าเป็น “สาเหตุที่แท้จริง และเป็นสาเหตุทางตรงของผลที่ต้องการ” และสาเหตุที่แท้จริง เหล่านี้อาจสร้างหรือพัฒนาได้หลายวิธีด้วยสาเหตุภายนอก เช่น ในตัวอย่าง 11 คือการให้นักเรียนฟังนิทานที่มีการกระตุ้นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 5 เรื่อง เป็นการเน้นที่นับได้ว่าสำคัญยิ่งเพราะเป็นตัวแปรที่นักวิจัยสามารถจัดกระทำ (manipulate) ได้ และเป็นตัวแปรที่นักฝึกอบรมหรือนักพัฒนามนุษย์นำไปใช้ประโยชน์ได้ ดังจะเห็นได้ในตัวอย่างอื่น ๆ ในบทความนี้ เช่น ตัวอย่าง 8 “ผลการฝึกมุ่งอนาคต ควบคุมตนเองจิตลักษณะ และพฤติกรรมการทำงานของข้าราชการใหม่” ตัวแปรอธิบายเช่นนี้เป็นตัวแปรที่จำแนกนักจิตวิทยาแนว S-R (Stimulus-Response) ออกจากนักจิตวิทยาแนว S-O-R (Stimulus-Organism-Response) และในการวิจัยของนักจิตวิทยาแนว S-O-R ก็มีการศึกษาที่จะต้องตามวัดตัวแปรอธิบาย (ดังที่ได้ทำในตัวอย่าง 8) เพื่อให้แน่ใจว่าการฝึกอบรมหรือการพัฒนานั้นได้ส่งผลให้ตัวแปรอธิบายเปลี่ยนไปจริง และส่งผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนตามไปด้วย

อย่างไรก็ตามถ้าหวนกลับไปดูตัวอย่าง 4 ผู้อ่านก็อาจสับสนได้เล็กน้อยเพราะในตัวอย่าง 4 เป็นตัวอย่างของการศึกษาสาเหตุทางตรงและทางอ้อมต่อผลหนึ่ง โดยระดับการศึกษาของบุคคลเป็นสาเหตุทางตรงของพฤติกรรมสุขภาพ 2 ด้าน ขณะที่จิตลักษณะ 3 ด้านกลายเป็นผลทางอ้อมจากระดับการศึกษาของบุคคลไปยังพฤติกรรมสุขภาพ 2 ด้าน

โดยภาพรวมบทความนี้นับว่าเป็นประโยชน์มากสำหรับการนำเสนอให้นักวิจัยในสาขาวิชาอื่น ๆ ได้เห็นถึงความเป็นไปของการวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ในประเทศไทย แต่โดยข้อกำหนดของการประชุมทางวิชาการที่เป็นเรื่องวิธีวิทยาการวิจัยสหวิทยาการ บทความจึงต้องเน้นไปในด้านระเบียบวิธีวิจัย หากบริบทเอื้ออำนวยการนำเสนอผลการวิจัยของโครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทยให้กับชุมชนของนักวิชาการสหวิทยาการก็จะเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้นไปกว่านี้

รายการอ้างอิง

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2543). *การวิจัยสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ในประเทศไทย*. บทความ
เสนอในการประชุมทางวิชาการ เรื่อง วิธีวิทยาการวิจัยสหวิทยาการ, กรุงเทพมหานคร.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in
social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical
considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, *51*, 1173–1182.
- Kerlinger, F. N. (1986). *Foundations of behavioral research* (3rd ed.). Tokyo: CBS
Publishing Japan.

